

Я. Премусова: Связи между предприятиями и территорией в области воспроизводства на местах

Статья выдвигает формулировку исходной точки оценки явлений, связанных с местным воспроизводством при определении влияния общественного процесса воспроизводства на процессы местного воспроизводства. Автор размышляет о характере ресурсов, которые можно использовать в местных масштабах, если центральный процесс воспроизводства провозглашает комплексность баланса ресурсов вплоть до местного уровня. Подробно и с использованием эмпирических сведений аргументируются связи ресурсов между промышленностью и национальными комитетами при строительстве и эксплуатации социальной инфраструктуры; в этом эмпирическом контексте дается оценка подходам разных научно-исследовательских учреждений к решению отношения центрального и местного воспроизводства. Автор останавливается на проблемах местной политики и на антропологических последствиях существующих параллельных решений социальных услуг. Решение намечается в плане воспроизводства семьи как целевой функции местного воспроизводства ресурсов (в случае, если оно включает и общегосударственные вводы). Интеграция вводных ресурсов на базе воспроизводства семьи предоставляет коррекцию для негативных перипетий воспроизводства местных учреждений и систем управления ими. Недостаточное социологическое познание поведения семьи в местном климате воспроизводства, однако, ограничивает возможность быстрых решений; в существующем континууме знаний, по всей вероятности, и изучение поведения семьи и ее социальной интеграции будет использовано в виде обратной связи для конституирования новых форм социального развития учреждений в рамках перестройки хозяйственного механизма.

Summary

J. Premusová: Links between Enterprises and the Region in the Local Reproduction Frame

The paper presents a formulation of the essential approach to the evaluation of phenomena connected with local reproduction in determining the impact of the all-social reproduction process on local-reproduction processes. Attention is paid to the nature of the resources which may be turned to advantage within the local framework in case the central reproduction process proclaims the complexity of the balance of resources up to the local level. On the basis of empirical knowledge, links among the resources of industry and of national committees in the construction and operation of the social infrastructure are argued in more detail; in this empirical context, the approaches of various research workplaces to the solution of the relation between central and local reproduction are evaluated. Problems of local policy and anthropological impacts of the current parallel solutions of social services are referred to. The suggestion is made that the starting point is to be found in the position of the reproduction of the family as a goal function of the local reproduction of resources (in so far as this also involves nation-wide inputs). The integration of resource inputs on the basis of the reproduction of the family allows a correction for the negative reproduction peripetias of local institutions and their managements. However, an insufficient sociological knowledge of the family's behaviour in the local reproduction climate curtails the possibility of quick solutions; in the existing cognitive continuum, the research into the behaviour of the family and its social integration will probably be put to good use also in the form of feedback for constituting new forms of the social development of institutions within the framework of the reconstruction of the economic mechanism.

Několik poznámek k diskusi o vztahu sociologie a přestavby

Úloha sociologie byla podceňována. To je i jedna z příčin Gorbačovského „zbytkového principu“, podle něhož se do sociální sféry vkládalo jen to, co zbylo ze zajištění sféry výrobní a trpí tím i sociální politika a řízení sociálních procesů, které nemají dostatek konkrétních podkladů pro svůj optimální rozvoj. Principy přestavby znovu zdůrazňují marxismem-leninismem odhalenou dialektiku vztahů mezi vědeckotechnickou, ekonomickou, sociální a ekologickou sférou a vyzdvihují roli sociologie jako důležitého inovačního základu sociálního rozvoje.

Často se píše o absenci obecné sociologické teorie a zároveň se příliš často nevyužívá historii ověřených poznatků dialektického a historického materialismu a zvláště leninismu, který přeměnil společenskovední teorii v konkrétní socialistickou praxi.

Předností sociologie je její schopnost poznávat nejen jevy objektivní reality, ale i jejich odraz ve vědomí lidí, kteří přeměňují progresivní ideje v materiální sílu, „poznatky“ a jevy falešné a socialismu cizí však dusí tvůrčí iniciativu lidu.

Opomeneme-li existenci kariérních byrokratů, kteří se ve vědecké sféře nezabývají obtížným „poznáváním nepoznaného“, ale snadnou apologetikou, trpí sociologie jak nedostatkem tvůrčích, svobodně myslících kádrů, tak nedostatkem moderní informační techniky, bez níž je konkrétní sociologický výzkum nemyslitelný. Sociální klima průměrnosti zasahuje i sociologii, kde nové poznatky narážejí na konzervatismus a „furie soukromých zájmů“, s nimiž ostatně každý vědec musí počítat.

Často se píše o „systémovém přístupu“, který byl vlastní již klasikům marxismu-leninismu, ale sociologie postrádá „systémovou“ koncepci výzkumu, který by ji soustředil na „hlavní články“ problémů sociální reality, jejichž řešením je uchopen rozvoj celého řetězce společenských jevů. Ani naše sociologie není imunní proti pozitivismu, který rozhodující společenské fakty utápí v řadě nepodstatných „faktičků“. Nesystémová koncepce sociologického výzkumu v něm vytváří řadu „bílých míst“, jak mimo jiné ukázaly práce na prognóze sociálního rozvoje. Vytratily se téměř takové směry, jako je sociologie práce, životního prostředí, chybí historická geneze sociologického poznání. Poddimezován je výzkum plánování a prognózování sociálních procesů, jehož garantem je v rámci mnohostranné spolupráce akademií věd Československo. V rámci světové sociologické asociace je naše sociologie „outsiderem“ i ve srovnání se sociologií bulharskou. Řada sociologů chce „svět jen poznávat a nikoli měnit“, což se odráží v nízké úrovni expertizní činnosti pro rozhodovací sféry i metodologické pomoci sociologům ve výrobní praxi. I při nízkém zabezpečení sociologie existují rozsáhlé možnosti znásobení jejího intelektuálního potenciálu kooperací sociologických pracovišť i jednotlivých pracovníků vědy a rozhodovací praxe, což vyžaduje vyzdvížení schopných organizátorů vědecké práce.

I sociologie vyžaduje přestavbu, která by však měla být založena na formování „jednotné společenskovední fronty“, neboť rozvoj socialismu je závislý na optimalizaci vazeb mezi všemi stránkami společenské reprodukce. Sociologie se bez využívání poznatků ostatních společenskovedních disciplín neobejde.

Přestavba musí být založena na analýze objektivních rozporů společenského růstu. Syntéza je spjata se sebereflexí vědy a vědeckou diskusí, jejímž jádrem je kritika a sebekritika, která je hybnou silou pokroku, s diskusí, v níž nepřevládají osobní ambice a snahy „atakovat“

protivníka. Vážím si výroků J. Bernala: „Nejvíce jsem vděčen svým vědeckým odpůrcům“ a akademika Strumilina: „Banditům pera a slova neodpovídám“!

Dr. ing. František Kutta, DrSc.

*Ústav pro filozofii a
sociologii ČSAV, Praha*

K možnostem sociologického poznání a jeho užití

Vycházím z toho, že jde o diskusi, a tudíž se počítá nejen se shromážděním názorů, ale také s odezvou na ně i jejich doplněním.

Co je podle mého názoru nejaktuálnější? Zprvče změny ve smyslu zpružnění, variantnosti a trvalosti forem spojení teoretické fronty – základního, ale i aplikovaného výzkumu – a praxe. Bez nich lze mnohem obtížněji předpokládat i systémové zefektivnění forem zajišťujících v sociologii i dalších společenských vědách produkci poznatků.

Sociologie se samozřejmě nesmí utopit v různých praticistních aktivitách; zvláště základní výzkum ne. Ale aniž lze přeceňovat roli vzájemné nabídky a poptávky, dává právě ona velkou možnost podchycení a uskutečnění vazeb v co nejširší reálné struktuře zvláštních zájmů ve prospěch zájmu celospolečenského. Uskutečnění těchto vazeb je nutné, kdežto jejich zneužití v neprospěch společnosti je pouze možné.

Ze strany vědy a vědců nejsou motivem spolupráce s institucemi společenské správy, výroby atd. pouze zájmy ekonomické (viz problematika chozrasčotu, motivy zvýšení osobních příjmů atd.) či různé „statusové zájmy“ ústavu, týmu či jednotlivce, kdy rozšiřování spolupráce je také rozšiřováním pole kariérových drah. Jde neméně o výslovné profesní zájmy, spojené s obsahem a dokonce i s charakterem práce, tj. i s rozvojem (jak lze prokázat) socialistických vlastnických forem.

Spolupráce totiž není jen jednostranná, určitým způsobem honorovaná služba sociologie. Nabízí možnosti rozšiřování realizace výsledků vědy a v tom má i velký motivační význam. Nabízí nové možnosti získání i prověření poznatků, rozšíření výzkumných metod, mobilizaci jinak těžko dostupných technických, ekonomických a sociálních prostředků atd. Tohle si uvědomuje spíše výzkumník než reprezentant společenské decize, jenž bere v úvahu zase jiné druhy přínosů. Oba se však mohou v krátké době spolupráce shodnout na tom, že tyto zvláštní zájmy „nesou“ zájem obecný.

Rozvinout spolupráci obou sfér v její funkci rozmanitosti ovšem předpokládá udělat mnohé pro uznání těchto zájmů a společenského významu regulérnosti jejich projevu. Z hlediska vědy stejně jako decize je to součást rozvoje společenského subjektu, součást zrání tzv. subjektivního činitele. V tom je obsažena i kvalitativně nová úroveň kontroly zájmů: kontroly vědy a kontroly vědou.

Takový vývoj samozřejmě předpokládá iniciativu „shora“ i „zdola“, přičemž si nemyslím, že skutečně plodnou iniciativu lze v současné době „opatrřit“ nějakým zásadním zlomem. Vývoj regulativů a vývoj spontaneity spolu souvisí. Nejen ve skocích, ale především povlovně se vyvíjí i vědomí hodnoty změn, i vědomí hodnoty spolupráce (na pólech řízení–výkon, praxe–teorie).

Pro posouzení pozice sociologie v rozvoji socialistické společnosti jsou tohle důležité skutečnosti. Víme třeba, že věci efektivního toku informací není jen vzájemná sdělnost, i když i ta je velkým problémem a musí se pěstovat. Myslím, že místo rozboru detailu má přednost mluvit o vztahu a kultuře partnerství (v jehož rámci pak platí také to, že sdělnost je jednou z podmínek partnerství a partnerství usnadňuje sdělnost).